

SITUAȚIE CONFUZĂ PRIVIND BOALA ȘI MOARTEA LUI MATEEVICI

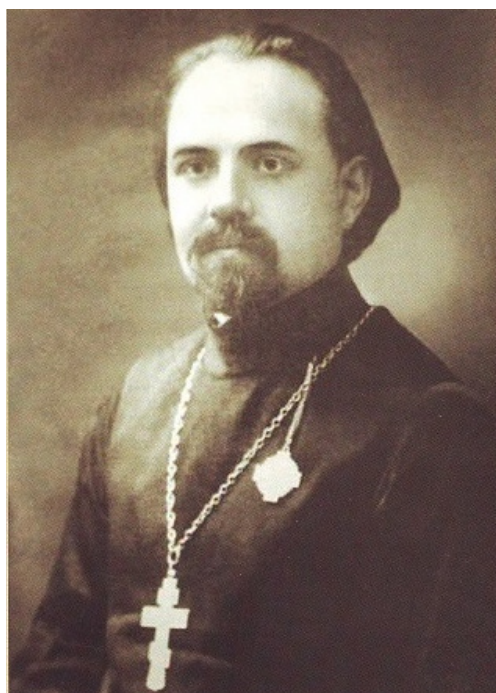
Confusing situation of Mateevici illness and death

Gheorghe BACIU

Abstract: Various studies, monographs, encyclopedias and dictionaries, where there are data about Alexei Mateevici, does not offer authentic information about the death of the poet, whose poem "Limba Noastra" became the National Anthem of the Republic of Moldova.

Some sources claim that he died during military campaigns of World War I on August 13th 1917, others that the poet caught a disease, which brings premature end to Mateevici on 26 August 1917, others argue that he died at Chisinau by abdominal typhus, but not exanthemum. Conflicting informations were the basis of this study of the medical expert in Moldova.

Poetul preot Alexe Mateevici e considerat unul din cei mai înflăcărați cîntăreți ai limbii române, dar și un apăsător luptător pentru drepturile românilor basarabeni la autodeterminare. Trecerea lui la cele veșnice în plin avînt de creație a trezit multe discuții controversate, s-au scris multe despre boala și moartea poetului, însă și pînă în prezent anumite aspecte ale problemei rămîn neclarificate sau interpretate contradictoriu. Aceasta se referă atît la diagnosticul și evaluarea clinică a bolii, cît și la locul îmbolnăvirii și morții. Unele informații s-ar părea lipsite de probe obiective, fapt care trezește suspiciuni pînă în prezent. După mărturiile timpului, la deschiderea cursurilor de vară pentru învățători care a avut loc în a citit Chișinău la 18 iunie 1917, adică cu doar

două luni înaintea morții sale, Mateevici, a citit cu mult entuziasm capodopera sa poezia „Limba noastră”. Arăta perfect sănătos și energic, ceea ce confirma chiar el și peste o lună (16 iulie) în scrisoarea adresată familiei, în care scria: „Dragele mele Dozea, mamă și Nusec! Scrisoarea am primit-o. De curînd v-am trimis bani. Cînd îi veți primi, să-mi scrieți. Că nu mă aflu acum în Chișinău – și regret, și nu. Nu regret, doar știți cît de puțin rezistent sînt la zăpușeala de vară a orașului. Să fi nevoit pe așa năduf să te aflu în oraș, la orele sistemice într-o sală înăbușitoare – e scîrbos. Unde mai pui că și atmosfera apăsătoare a neîncrederii permanente față de lucrul început și față de cuvîntările fără sens însoțite de lozinci stupide, de care ți s-a făcut lehamite încă în vechiul sistem – cu toată sinceritatea –, te revoltă, mai ales că printre organizatori sînt, evident, după cum m-am convins și mă conving, cavaleri, deși fără frică, nu și fără prihană, și oameni cu un orizont îngust, și oameni cu vanități mărginite, și oameni cu ambiții mari și chiar de cei care au un fel de a privi lucrurile incorect; în fond, tocmai ei, probabil și sub [...] marilor acuzări, devenite în ultimul timp destul de dese pe paginile revistei „Viața Basarabiei”. Regret că n-am reușit să rămîn măcar pentru o lună – ca să sondez, personal, terenul în privința viitorului. Ar fi bine dacă s-ar acorda concediile măcar din august. Se mai întîmplă ca permisiile să fie acordate tocmai în octombrie. Se pare că în acest an voi avea ghinion cu concediul(!). Desigur, mai există posibilitatea deplasărilor, dar ele m-au plictisit: nu-mi ajunge timp pentru a consacra o zi chestiunilor personale, nu reușesc nici să discut îndeajuns.”

În continuare Alexe Mateevici mai menționa: „În caz dacă nu mi se va acorda curînd concediu, vreau ca pînă în luna august să mă retrag din activitate – în spatele frontului sau chiar în genere. Mă simt destul de obosit psihic, am nevoie de un pic de odihnă; în legătură cu transferarea unor astfel de oameni *în spatele frontului există o dispoziție specială*. E posibil că acest spate să fie Chișinăul (de altfel, mă îndoiesc). Oricum e timpul să mă întorc la Chișinău... Sper că în august, în sezonul strugurilor, să fiu acasă... Află, te rog, cînd va fi posibil a înainta cerere pentru posturile vacante de la Seminar. Aș vrea să preiau catedra de limbă germană - pe cea care se va deschide în curînd, desigur dacă voi reuși. E uimitor ce ghinion am cu angajarea în serviciu. Rătăcesc nu numai pe la război, dar, se vede, întreaga-mi viață va fi o pribegie. La nesfârșit. Basmul cu cocoșul roșu.

Vă sărut dulce pe tine și pe mama.

Al vostru Aleoșa.”

Analizînd datele din această scrisoare, putem conchide că autorul ei nu avea probleme de sănătate, abordînd perspectiva personală pentru viitorul apropiat, inclusiv o eventuală demobilizare din armată și revenirea cu traiul la Chișinău.

Dar după această mărturie scrisă nu se cunoaște aproape nimic despre soarta poetului, adică din 16 iulie (după ultima scrisoare) și pînă la 12 august 1917, cînd apar primele informații despre îmbolnăvire, apoi deces. Anume acest fapt dă temei cercetătorilor să pună la îndoială moartea firească a lui A. Mateevici.

Se cere a fi menționat și faptul că diverse surse vin cu informații imprecise în legătură cu destinul dramatic al poetului. Astfel în dicționarul cronologic „Literatură română” (București, 1979) se arată că Alexe Mateevici a murit pe front la 13 august 1917. În enciclopedia „Literatura și arta Moldovei” (nr. 2, Chișinău, 1986) se menționează că poetul se molipsește de o boală grea, care-i aduce sfârșitul prematur la 26 august 1917. Istoricul Ion Nița afirmă că Mateevici ar fi murit la Chișinău contaminat de *tifos abdominal*, dar nu de *tifos exantematic*. În ESM (vol. 4, 1974), în general, nu se scrie nimic despre boala și moartea poetului.

Preotul Vasile Țepordei, într-un articol din Literatura și Arta, scria următoarele: „Mateevici moare la 13 august 1917 în spitalul central din Chișinău din cauza bolii contractate pe front.”*) Într-un articol anterior același autor menționa că problema morții poetului este controversată. Unii susțin că el a murit în Spitalul central din Chișinău de tifos exantematic sau abdominal, iar alții susțin că a fost împușcat (mărturisirea lui Gh. Tofan). În continuare Țepordei scrie că în anii 1933-1934 a elaborat chiar teza sa de licență cu titlul „Alexe Mateevici”, el cunoscând bine biografia familiei, iar fratele poetului, Victor, cu care a locuit în aceeași curte, i-ar fi mărturisit: „Fratele meu Alexe Mateevici n-a murit de tifos exantematic. Eu îi duceam zilnic mâncare la spitalul din Chișinău și diagnosticul era categoric – tifos abdominal.* *)

*) V. Țepordei. Mateevici, Murafa și Hodorogea. Literatura și arta, nr. 19 (25-43) din 5 mai 1994.

*) Vasile Țepordei. Despre moartea poetului. Literatura și arta, 1995, nr. 13 (2589). p. 4-5.

Pentru a clarifica evoluția stării sănătății în ultimele zile (02-13 august) din viața lui Mateevici și a concretiza mai multe date despre boala și moartea poetului, am studiat inscripțiile din duplicatul jurnalului personal, originalul fiind pierdut, al soției scriitorului, Teodosia Novițki-Mateevici. Jurnalul conține memoriile din perioada anilor 1917-1920, publicate în versiunea română (traducere din limba rusă de Zinovie Buruiană) în revista *Basarabia* (nr. 4, 1992). De la bun început mi s-au părut confuze atât conținutul unor însemnări, cât și intervalul de timp al informațiilor dintre 25, 28 și 29 iulie 1917, continuate apoi doar cu ziua de 14 august 1917, deci după înmormântarea anunțată a poetului. M-am străduit să păstrez conținutul original al întâmplărilor notate în jurnal soției poetului.

Astfel în 25 iulie T. Novițki –Mateevici nota următoarele: ... „Alioșa a sosit, pe neașteptate, de pe front (*nu se indică data și ora!*), menționându-se că a fost evacuat, fiindcă s-a îmbolnăvit de „gripă”, iar astăzi (cînd ?), după consultul medicilor, s-a constatat că e „tifos exantematic”; ce e drept, într-o formă mai ușoară, însă, pe noi tare ne îngrijorează mersul bolii... De-ar trece mai repede, această noapte, ca să putem lua, miine, măsurile adecvate”.

În ziua de 28 iulie, scrie: „Boala lui Alioșa își urmează cursul normal, așa că eu mi-am revenit nițel...”

La 29 iulie, scrie ceva mai mult: „Nu știu de ce, medicul nu poate stabili diagnosticul bolii lui Aleoșa, întrucât din analizele sîngelui și urinei nu se constată prezența bacililor de tifos, iar temperatura crește mereu. La spital (nu se menționează care?) mă asigură că nu e nimic periculos, iar aici mama nu se poate liniști, își imaginează tot felul de grozăvii, cum ar fi tuberculoză galopantă și alte asemenea surprize. Eu nu o pot liniști, deoarece caracterul ei e de așa natură că nu se poate liniști niciodată... Comportarea mea calmă față de boala lui Aleoșa e socotită ca un fel de indiferență din partea mea, lipsă de dragoste... Poate că, într-adevăr, sînt reținută și abținută și de aceea par indiferentă, dar asta e caracterul meu... După părerea mea, starea sănătății lui Aleoșa n-ar trebui să provoace o tristețe inconsolabilă și eu nu-mi pierd nădejdea. Odată cu venirea lui Aleoșa, vor începe din nou ciondănelile cu mama...”

Urmează o pauză inexplicabilă în notițele de jurnal, ele fiind reluate abia la 14 august 1917, cu următorul conținut: „Nenorocirea s-a produs! Oricît s-ar părea de stupid, de incredibil, dar faptul s-a consumat. Ieri, Aleoșa a murit, iar astăzi l-am înmormîntat și noi am devenit orfani pe toată viața... Nu-mi dau seama de situația nenorocită, dar ce-o să fac mai departe?...” Apoi continuă: „De la 2 august lui Aleoșa i s-a făcut mai rău (*dar cum a evoluat boala în perioada 30-31 iulie și 1 august?*), tot timpul inima îi era întreținută prin pulverizare cu diverse mirodenii medicamentoase. La 12 august am convocat un consult medical (*cine a convocat și care a fost componența consiliului?*), în urma căruia medicii nu mi-au spus nimic spre consolare; au afirmat că inima într-adevăr e foarte slăbită, dar că se iau diverse măsuri (*care?*) și, e posibil, să se mai întărească... În ultima noaptea, înainte de a muri, a dormit bine, *eu am stat de veghe în spital (!)*, iar în dimineața zilei de 13 august au început *frisoanele convulsive* și la orele 15.00 – scumpul meu Aleoșa a închis ochii... În clipa aceea, *eu eram acasă!*, iar *mama la spital*. Ea a ieșit pentru o clipă, pe sală și, în clipa aceea, Aleoșa, fără nici o zvîrcolire, *liniștit și-a dat duhul*... A fost lucid pînă în ultima clipă... *A mîncat, a băut un strop de vin și... a murit!* Abia după moarte s-a stabilit că boala care l-a răpus a fost *febra tifoidă*.” Ca medic, consider că aceasta este o confabulație incompetentă a stării de agonie!

Notițele continuă apoi cu alte triste informații din ziua de 14 august: „Spre seară, noi l-am transportat în capela spitalului (*decî a decedat în spitalul orășenesc, dar nu de boli infecțioase!*), unde a rămas peste noapte. Astăzi l-am înmormîntat. Mai întîi s-a slujit liturghia pentru răposați în capela spitalului, iar apoi – prohodul, slujit de Preasfințitul Gavriil, cu corul Episcopiei... La cimitir s-a cîntat, pentru ultima dată, veșnica pomenire...”

Spre regret, circumstanțele în care s-a stins din viață Alexe Mateevici, pînă în prezent rămân într-adevăr neelucidate, ba chiar, în mare măsură, inexplicabile. Din acest motiv, pe parcursul mai multor decenii, au apărut supoziții de diferit gen. Unul dintre primii care a abordat această problemă de interes public a fost Romulus Cioflec*). În anii 1994–1995 în Literatura și arta**), academicianul Nicolae Dabija înaintează mai multe sugestii despre acest caz, specificînd că pînă la acel

moment nu era cunoscut niciun document autentic sau vreo mărturie concretă, dovedită științific, care ar confirma pe deplin și cu certitudine împrejurările reale ale morții lui Al. Mateevici. Personal, împărtășesc această părere.

*) Cioflec Romulus. Pe urmele Basarabiei (note și impresii din revoluția rusească), reeditată în 1992 la Chișinău, de Ed. Universitas.

**) Nicolae Dabija. Literatura și Arta: nr. 17 din aprilie 1994; nr. 26 din iunie 1994 și nr. 13 din martie 1995.

În anii 30 ai secolului XX istoricul bucovinean Ion Nistor scria că la înmormântarea lui Alexe Mateevici a fost și pămînteanul său Gheorghe Tofan. Ultimul era printre cei care a fost și martor ocular al măcelului din 20 august 1917, cînd hoardele bolșevice i-au asasinat pe Simion Murafa și Andrei Hodorogea, crimă la care ar fi fost martor și Mateevici, iar însuși Tofan ar fi scăpat ca *prin minune**). Evenimentul dat este relatat și de către cunoscutul cercetător basarabean Iurie Colesnic**).

*) Ion Nistor. Zece ani de la moartea lui Gheorghe Tofan. În: *Junimea literară*, Cernăuți, XIX, 1930, nr. 5-9, mai-august, p. 261; retipărit în *Literatura și arta*, nr. 17, aprilie, 1994.

**) Iurie Colesnic. Basarabia necunoscută. Chișinău, Universitas, 1993, p. 81.

Și doctorul în filologie Sava Pînzaru a publicat un articol,* în care se prezintă copia declarației lui Gh. Tofan referitoare la evinimentul ce a avut loc la vila inginerului Hodorogea de la marginea Chișinăului în 20 august 1917. Iată cele mai importante constatări din documentul nominalizat.

„Duminică, în 20 august a.c. am fost (Gh. Tofan) înștiințat de d. Cioflec că d. Hodorogea ne invită pentru ora 3 la via de lîngă oraș. După ora 3 am plecat împreună cu mai mulți domni și domnișoare. Am ajuns la via pe la ora 5 și ceva. În apropierea viei am întîlnit mai mulți soldați ieșind din vie, iar la poartă ședeau jos încă cîțiva soldați. Ajunși în vie ne-am așezat pe un covor adus de dl. Hodorogea, și-am mîncat poamă și nuci. Pe urmă mai multe domnișoare s-au ridicat și-au plecat să se plimbe în vie. M-am sculat și eu și-am plecat cu dșoara Zavalnițca pînă de vale, în fundul grădinei, ne-am așezat jos și-am stat acolo o bună bucată de vreme. Cam pe la asfințitul soarelui, ceva după ora 7, am auzit cîteva împușcături, dar nu le-am băgat în seamă. Înserînd și nemaivăzînd pe nimeni prin vie, ne-am sculat să ne ducem la ceilalți, unde lăsasem pălăriile, bastonul și umbrela. N-am făcut însă decît cîțiva pași și vedem venind la vale în fugă mare o domnișoară care ne striga să fugim că acolo au venit soldați și-i mare sfadă. Atunci am auzit multe glasuri strigînd și împușcături. Ne-am întors și noi și-am început a fugi la vale și în fugă am ajuns pe coasta din față a dealului. Pe loc am fost luați la „ochiu” și gloanțele au început a cădea asupra noastră”.

*) Sava Pînzaru. Iarăși despre „omorîrea” lui Al. Mateevici. În: *Moldova literară* din 21 februarie 1996, p. 3; Arhiva Națională a Moldovei, f. nr. 727, reg. 2, d. nr. 23.

Cunoscutul medic Ovidiu Vuia lansează și el ca fiind posibilă versiunea omorîrii poetului Mateevici în aceleași circumstanțe: „Nu împărtășesc nici ideea că poetul a murit în spital! Dar faptul morții poetului la 13 august 1917 se bazează doar pe un act rusesc înregistrat după 21 august, iar mărturia soției sale nimic nu lămurește, întrucît nu există nici o mărturie a unui participant la înmormîntare, iar Pan Halippa cu siguranță nu a participat. Nu se exclude că soția lui Mateevici a putut fi înșelată, similar ca și soția lui Mozart, care între timp a fost ucis și aruncat în groapă comună. Principalul pentru adversari e ca să arate clar că Mateevici a decedat de moarte naturală și nu ucis de hoardele bolșevice, care i-au omorît pe Murafa și Hodorogea, în a căroră societate se afla Mateevici, la via din preajma Chișinăului”. Ovidiu Vuiase întreabă: „Oare fiind ucis Mateevici la 20 august, spre exemplu, nu s-ar fi putut face un act retroactiv fals? Adică o înscriere după consumarea actului?... Vă dau cazul lui Al. Oprea, probabil, ucis sub comuniști, căruia i s-a înscenat o intoxicație cu oxid de carbon și într-adevăr toată descrierea e atît de clasic prezentată, încît nu se poate pune în discuție, la fel ca la Mateevici, *febra tifoidă*.”*)

*) Ovidiu Vuia. Cum a murit Alexie Mateevici. *Literatura și arta*, nr. 13 (2589), din 30 martie 1995.

Într-o altă publicație, același autor,*) lansează 3 versiuni principale ale morții lui A. Mateevici:

1. A murit pe front de tifos exantematic sau ceva mai tîrziu, tot din cauza acestei boli, dar la Chișinău. Ipoteza a fost publicată pentru prima dată de N. Iorga în ziarul „România”, apărut la Iași, în 1917.
2. Poetul, la sfîrșitul lunii iulie, se întoarce acasă la Chișinău de pe front, fiind evacuat ca bolnav de gripă. În continuare se internează în spital, îngrijit de medicii ostili românismului sau, moare la 13 august 1917, îngropat fiind a doua zi în cimitirul de pe strada Armenească, unde se află și astăzi.
3. Versiunea lui Ion Nistor, bazată pe mărturia lui Gh. Tofan, că A. Mateevici ar fi fost ucis alături de S. Murafa în via de lîngă Chișinău la 20 august 1917.

Lui Ovidiu Vuia nu i se păreau veridice mărturiile Teodosiei Novîțchi în jurnalul său intim, mai ales că ele nu se potriveau cu cele ale mamei poetului, publicate mai tîrziu. Soția poetului, de pildă, scrie că soacra sa se afla la spital în ziua decesului fiului său, dar din amintirile ei nu reiese acest lucru. E adevărat că ambele indică ca fiind data morții ziua de 13 august, ora 15:00. Dar informația seamănă cu una impusă, evident, din afară.

*) Ovidiu Vuia. *Literatura și arta*, nr. 13 (2589), 30 martie 1995.

Doctorii în filologie Efim Levit și Sava Pînzaru*) prezintă ca document decisiv extrasul din cartea de acte a bisericii Sf. Nicolae, din care se poate vedea că Mateevici a murit de febră tifoidă. În viziunea noastră, diagnoza a fost totuși stabilită fără

argumentare clinică, confirmare bacteriologică și macro-microscopică. Acestea nu sînt bazate pe date medicale obiective, prezentîndu-se mai mult ca niște ipoteze, expuse fără temei profesional. Și evoluția bolii, așa cum e descrisă de soția poetului nu corespunde tabloului clinic al unei forme de tifos exantematic sau abdominal!

*) Efim Lvit, Sava Pînzaru. O senzație nefondată și nocivă, Literatura și arta, nr. 26 (25-50) din 23 iunie 1994, p. 5.

Ținînd cont de faptul că diagnosticul de febră tifoidă a fost pus după moarte, iar autopsia cadavrului nu s-a efectuat, și Ovidiu Vuia ridică logic întrebarea dacă nu cumva întreg tabloul clinic a fost contrafăcut, iar jurnalul Teodosiei, de fapt, poate, nu-i al ei, presupunere valabilă în lipsa originalul.

Rămîn neclare încă două probleme importante: cum au putut să-l asiste pe bolnav soția și mama într-un serviciu de boli contagioase, cînd se știe că acești bolnavii nu pot fi vizitați? Iată alt aspect care pune la îndoială autenticitatea jurnalului lui Teodosiei Novițki-Mateevici.

E foarte suspect și faptul că se invocă un act al bisericii spitalului, completat în limba rusă și scris după 21 august 1917.

ЖЕЛТОВЫХ ВНЕДРЕННЫХ В 1917					
Счетчик		Имя и дата		Виды, имя, отчество и фамилия умершего.	Возраст
Мужчина	Женщина	Смерть	Погребение		
641		18	21	Родился 57. Мещеряков Михаил Невский Мещеряков	36
642		18	20	Сын усадьбы Сергей Кривонозов	20
643		19	21	Родился 1880 - сын усадьбы поселка Троицкое Степанович Федосеев	30
644		13	14	Родился 1880 - сын усадьбы поселка Троицкое Степанович Федосеев	30
8-1923 № 9190		13	14	Родился 1880 - сын усадьбы поселка Троицкое Степанович Федосеев	30
		13	14	Родился 1880 - сын усадьбы поселка Троицкое Степанович Федосеев	30

● Facsimilul înregistrării decesului lui A. Mateevici în cartea de acte a bisericii Sf. Nicolae.

Încercînd a elucida cazul, ne vom referi la tabloul clinic al tifosului exantematic și cel abdominal, descris de prof. Marin Gh. Voiculescu (Manualul de Boli infecțioase în 2 volume, București, Ed. medicală, 1990), pentru a fi comparat cu datele diagnosticului lui Alexei Mateevici.

Tifosul exantematic, infecție provocată de rikeție (descoperită în 1916), transmisă de la om la om prin păduchele uman. Apare peste 10-14 zile cu febră și frisoane, cefalee constantă, erupții hemoragice pe piele, hipotensiune arterială, stare confuzională, uneori cu depresii și convulsii. Odată cu scăderea febrei, starea generală se ameliorează. Decesele sunt provocate de insuficiențe circulatorii, encefalite și suprainfecții bacteriene. Marea epidemie de tifos exantematic s-a înregistrat la sfârșitul primului război mondial, soldat cu 30 mii de morți.

Tifos abdominal (febra tifoidă), infecție specifică omului, provocată de Salmonela (bacil tific, descoperit în 1888), transmisă de la om la om pe cale fecal-orală. Pătrunde prin tubul digestiv, apoi în sânge și sistemul limfatic. Clinic se manifestă peste 7-21 zile, prin febră continuă, tulburări digestive, starea de intoxicație generală gravă (stare tifică) și efect neurotrop (cefalee chinuitoare, amețeli, insomnie, uneori comă etc.). Febra netratată are o evoluție prelungită, până la 80-100 zile. Mortalitatea (fără antibiotice) este de 10-12%.

Bactereologul francez Gorj-Fernan Widali, încă în 1896, a propus reacția în numele lui (Widali) în calitate de metodă specifică pentru diagnosticul febrei tifoide. Deci, către 1917 această metodă de diagnostic a bolii se folosea în practica medicală din spitalul din Chișinău.

Dintotdeauna cazurile de moarte subită („pe neașteptate”), inclusiv și în condiții de staționar, și mai ales, a persoanelor tinere aparent sănătoase (în această categorie s-ar înscrie și A. Mateevici), trezesc în societate mari suspiciuni. De regulă, organele de drept sînt obligate să se autosesiseze pentru investigarea circumstanțelor morții, în scopul excluderii unor acțiuni cu caracter criminal, iar în caz de stabilire al acestora – pentru a fi trași la răspundere făptuitorii. Este greu de imaginat, chiar și în afara cazului Mateevici, cum organele abilitate ar folosi în calitate de probe juridice unele consemnări „științifice”, analizate și publicate de către cercetători fără studii medicale speciale, referitoare la diagnosticul unei boli sau asupra cauzei morții, fără a se dispune de anumite dovezi argumentate și bazate pe date obiective și concrete descrise de specialiști!

Către începutul sec. XX-lea, la Chișinău, activau mulți medici străini (ruși, evrei, polonezi), bine pregătiți la Facultățile de Medicină din Europa și repartizați în mod centralizat la serviciu în teritoriile basarabene. Printre ei: A. Novikov, S. Kirkorov, G. Gorodețki, V. Tverdohlebov, M. Vișnevski, M. Sluțki, M. Eghiazarov*), ș.a. Majoritatea activau în Spitalul gubernial din Chișinău. La acel timp, deja existau suficiente posibilități de diagnostic și tratament al multor maladii, iar medicina legală și anatomia patologică dispuneau de un spectru de metode de cercetăr cum ar fi: macro- și microscopice, bacteriologice, biochimice etc., pentru a rezolva diverse probleme specifice, inclusiv, determinarea cauzei morții, a raportului

de cauzalitate dintre traume și deces ș.a. Spre regret, în cazul morții lui A. Mateevici, aceste oportunități importante n-au fost exploatare, iar motivele unei atare atitudini au rămas necunoscute.

*) Урусов С. Д. Записки губернатора, 1903-1904. Кишинёв, издание В. М. Саблина.

Fiind preocupat mai multe decenii de expertizarea medico-legală a celor mai complicate cauze de deces (violent și neviolent), nu putem fi de acord cu unele curioase constatări asupra cauzei morții lui Mateevici ale filologului Efim Levit*): „Referitor la pricina sfârșitului atât de timpuriu al autorului *Limbii noastre* s-au pronunțat numeroase persoane în deplină cunoștință de cauză și demne de toată încrederea – membrii familiei sale (soția Teodosia, mama Nadejda, fratele Victor), oamenii din anturajul său apropiat (Pan Halippa, Th. Inculeț, I. Buzdugan, Șt. Ciobanu, V. Harea, N. Popovschi, O. Ghibu), precum și cei dintâi cercetători ai vieții și operei sale, care au contactat strâns cu rudele și prietenii lui (P.V. Haneș, V. Țepordei, Gh. Cardaș, Gh. Bezviconi, E.T. Boga, Gh. Filip-Lupu). Aici nu voi pomeni deocamdată pe cercetătorii din fosta RSSM, care au studiat biografia și creația poetului...”

*) Efim Levit. Moravuri ale vieții literare în contextul libertății cuvîntului. În: *Moldova literară*, nr. 80 (18823), 22 mai 1996, p. 3.

Este evident faptul că nici una dintre persoanele enumerate de E. Levit nu a avut cunoștințe medicale și nu a dispus de informații concrete pentru a se pronunța asupra stabilirii diagnosticului bolii și a cauzei nemijlocite a morții poetului. Absolut toți au repetat doar ce le-au spus alții, care, la rîndul lor, nu se bazau pe date reale. Diagnosticul, în exclusivitate, se stabilește numai de medicii în baza anamnezei, tabloului clinic al bolii, cercetării instrumentale și de laborator, iar cauza nemijlocită a morții se bazează pe datele clinice, rezultatele necropsiei și ale cercetărilor microscopice. Prin urmare, nu se poate vorbi despre obiectivitatea mărturisirilor (în calitate de probă) asupra diagnosticului bolii și cauzei morții poetului, atunci cînd informațiile sînt obținute din mass-media sau din spusele stradale. Cu atât mai mult, că rudelor apropiate (mama Nadejda, soția Teodosia și fratele Victor) nu li s-a concretizat boala și decesul care s-a produs în lipsa lor, iar cadavrul nu a fost supus autopsiei.

Din punct de vedere medico-legal*), pot fi enumerate următoarele momente care, după părerea noastră, au servit drept temei pentru abordarea problemei date: 1) descrierea insuficientă și lipsa unor date ce vizează caracterul evaluării tabloului clinic al bolii la diferite etape de aflare a lui A. Mateevici în spital; 2) contradicții în stabilirea diagnosticului corect: gripa, tifos exantematic, tifos abdominal (febră tifoidă), intoxicație acută, peritonită, leziuni prin armă de foc; 3) lipsa posibilităților

reale de a aprecia corectitudinea diagnosticului bolii și a tratamentului adecvat, în conformitate cu diagnosticul respectiv; 4) contradicții la precizarea locului (Spital orășenesc sau de Boli infecțioase) și datei decesului; 5) neefectuarea autopsiei (medico-legale sau prosectorale) pentru determinarea calificată a cauzei reale a morții; 6) înregistrarea tardivă (cu 5-6 zile) a morții în cartea de acte a bisericii Sf. Nicolae din Chișinău (nr. 644 la data de 13.08 și nr. 641 la 18.08.1917); 7) înhumarea precoce (pînă la 24 de ore după deces!) a lui A. Mateevici, fără respectarea cerințelor stabilite la acea perioadă în practica medico-legală și prosectorală.

Doar o comisie competentă de experți medico-legali cu participarea altor specialiști calificați din ramurile respective ale medicinei și cu folosirea unor cercetări suplimentare de laborator (bactereologic, microscopic, toxico-narcologic ș.a.) poate prezenta răspunsuri la întrebările enumerate mai sus

*) Baci Gheorghe. Istoricul medicinei legale în Republica Moldova. Chișinău, 1997, 97p.

La cele menționate se mai pot adăuga și unele elemente de ordin subiectiv, care au contribuit, de asemenea, la denaturarea realității: nu se concretizează starea sănătății lui A. Mateevici la momentul reîntoarcerii lui de pe front; în ce condiții și în care spital a fost internat; moartea „subită”, printr-o agonie lentă, anticipată de o stare „satisfăcătoare”, care nu prezenta pericol pentru viață; moartea lui în prezența „medicilor străini”, în lipsa mamei sale, care ieșise din salonul bolnavului „pe scurt timp”, iar reîntoarsă a găsit feciorul său fără suflare!

Toate aceste supoziții lasă loc pentru discuții despre o posibilă asasinare din motive politice, dat fiind că poetul-tribun Alexe Mateevici nu era o figură agreată de anumite forțe politice.

În scopul restabilirii adevărului istoric, cel mai rezonabil, la momentul respectiv, ar fi exhumarea rămășițelor pămîntești ale lui A. Mateevici și supunerea lor unor cercetări medico-legale ample, cu participarea specialiștilor bine pregătiți. Dar chiar și acest procedeu, actualmente nu ar putea garanta un succes absolut, din mai multe considerente - durata de peste 95 de ani după înhumare, lipsa unor probe (oase fracturate, urme de substanțe toxice: metale grele, metaloizi), care ar putea fi suplimentar supuse cercetării prin metode contemporane de laborator, precum și alte deficiențe de diagnostic corect al cauzei de deces.

